

TWO LEADERS PORTRAIT BASED ON SEZAI KARAKOÇ'S WORKS: ADNAN MENDERES AND TURGUT OZAL

MUSTAFA EDİP ÇELİK
MEHMET RAŞİT KÜÇÜKKÜRTÜL

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Mail: medipcelik@hotmail.com,

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0647-9476>

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mail: gurgumlu@gmail.com,

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8328-9230>

ABSTRACT

The multi-party life experienced in Turkey after the Second World War brought the era of prime ministers, which had a wide impact on the society and attracted the attention of the public. Unlike the one-party era. The social life after the 1950s, when the migration from the village to the city increased and industrialization and urbanization accelerated, also reflected its influence on political life. Political leaders, adopted by the human type brought by the new sociology, reached to the chair of prime minister. Among these, it has been possible to observe the political portraits of Adnan Menderes and Turgut Özal, whose uninterrupted power and long political lives are prominent in the social life. Having a unique place in Turkish poetry and intellectual life, Sezai Karakoç's evaluations of the political life he has witnessed since the 1950s are scattered in his various works. Most of them remained on the pages of journals. The Diriliş intellectual movement developed by Karakoç since the 1960s has a structure that also foresees political and social transformation. Karakoç evaluated Turkish politics on behalf of the future of the Islamic world from the perspective of Diriliş on many occasions, especially on the occasion of the Diriliş Party, which was founded in 1990. It also considers it necessary to have portraits of politicians in this context. For this reason, in this study, it is aimed to reveal Karakoç's view on Turkish political life, which has not been evaluated to the extent it deserves until today, through describing and through political leaders.

Keywords: Sezai Karakoç, Adnan Menderes, Turgut Özal

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 12.07.2022
Kabul Tarihi: 18.08.2022
Yayın Tarihi: 15.10.2022
Yayın Sezonu: Temmuz- Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

ÇELİK Mustafa Edip-KÜÇÜKKÜRTÜL Mehmet Raşit (2022). "Sezai Karakoç'un Eserlerinden Hareketle İki Lider Portresi: Adnan Menderes ve Turgut Özal". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 18 Sayı: 63. (250-270)

muhafazakârdüşünce • yıl: 18 - sayı: 63 • temmuz-aralık 2022

SEZAI KARAKOÇ'UN ESERLERİNDEN HAREKETLE İKİ LİDER PORTRESİ: ADNAN MENDERES VE TURGUT ÖZAL

MUSTAFA EDİP ÇELİK
MEHMET RAŞİT KÜÇÜKKÜRTÜL

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de tecrübe edilen çok partili hayat, tek parti devrinin aksine toplumda geniş etkiler uyandıran ve halkın ilgisini üzerine çeken başbakanlar devrini getirmiştir. Köyden şehre göçün arttığı, sanayileşmenin ve şehirleşmenin hızlandığı 1950'liler sonrasında sosyal hayatı etkisini siyasî hayata da yansıtmıştır. Yeni sosyolojinin getirdiği insan tipinin benimsediği siyasî liderler başbakanlık makamına ulaşmıştır. Bunlar içerisinde kesintisiz iktidarları ve uzun siyasî hayatlarıyla etkinlikleri toplum hayatında belirgin olan Adnan Menderes ve Turgut Özal'ın siyasî portrelerini gözlemek mümkün olmuştur. Türk şiirinde ve fikir hayatında özgün bir yere sahip olan Sezai Karakoç'un 1950'lilerden itibaren şahit olduğu siyasî hayata dair değerlendirmeleri çeşitli eserlerine dağılmış vaziyettedir. Bunların büyük bir kısmı da dergi sayfalarında kalmıştır. Karakoç'un 1960'lardan itibaren geliştirdiği Diriliş fikir hareketi, siyasî ve toplumsal dönüşümü de öngören bir yapıya sahiptir. Karakoç, Diriliş zaviyesinden İslâm dünyasının geleceği adına Türk siyasetini birçok vesileyle, bilhassa 1990'da kurulan Diriliş Partisi vesilesiyle değerlendirmiştir. Siyaset adamlarının portresinin çıkarılmasını da bu bağlamda gerekli görmektedir. Bundan ötürü, bu çalışmada, bugüne değin üzerine hak ettiği ölçüde değerlendirme bulunmayan Karakoç'un Türk siyasî hayatına dair bakışı betimleme yoluyla ve siyasî liderler üzerinden ortaya konmaya amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Adnan Menderes, Turgut Özal, Diriliş

Giriş

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk nesli içerisinde yeni devrin getirdiği inkılaplarla şekillenmiş siyasî, sosyal ve kültürel atmosferde doğup yetişen Sezai Karakoç, dâhil olduğu İkinci Yeni şiir akımının özgün bir şairi ve mensubu olduğu Büyük Doğu fikir hareketinden kimi yönleriyle farklılaşarak ayrılan Diriliş fikir hareketinin kurucusu bir mütefekkidir. Karakoç, çocukluk ve ilkgençlik çağlarını İkinci Dünya Savaşı ve Millî Şefli Tek Parti döneminin tesirleri altında Diyarbakır-Ergani, Maraş ve Gaziantep'te geçirmiştir. Orta okul yıllarından itibaren şahsiyet gelişimine paralel olarak siyasî ve fikrî tercihlerde bulunmaya başladığı görülmektedir. “Arkadaşlardan pek ideolojik yandaş bulamamıştım ama bir ara en genel anlamıyla İslâm'da birleştiğim 10'a yakın arkadaşım olmuştu” (Karakoç, 20 Mart 1989, Diriliş) diyen Karakoç, hocalar ve öğrenciler arasında dünya görüşü tartışmalarının devamlı bir gündem olduğunu vurgulamaktadır (Karakoç, 14 Nisan 1989, Diriliş).

Sezai Karakoç'un fikrî yerini tespit etmek için en kaba, en genel ayırım olarak materyalist – idealist ikiliğine müracaat edebiliriz. Karakoç'un fikir dünyasını şekillendirdiği Türkiye şartları, meşrutiyet ve cumhuriyet devri aydınları tarafından oluşturulmuştu. Fikrî yaklaşımını idealist olarak sıfatlandırabileceğimiz Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fâzıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Peyami Safa, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken gibi aydınlar Sebilürreşad, Sıratımüstakim, Dergâh, Anadolu, Büyük Doğu, Hareket, Kültür Haftası, Türk Düşüncesi, Türk Yurdu gibi dergilerde 2. Meşrutiyet'ten 27 Mayıs'a uzanan yıllar boyunca kökten Batıcı ve materyalist hâkim fikrî tavra karşı faaliyet göstermişlerdir. Karakoç'un şahsiyetini oluşturduğu 1940'lı yıllarda ve ilk yazılarını neşrettiği 1950'li yıllarda sözünü ettiğimiz bu idealist çizginin etkisi belirgindi. 1960'larda meydana getirmeye başladığı Diriliş hareketinin de bu idealist çizginin bir devamı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Sezai Karakoç'un fikrî yeri, bu idealist çizgi içerisinde Mehmet Akif Ersoy ve Necip Fâzıl Kısakürek ekseninde ayrılmaktadır. Karakoç, adı geçen bu iki şair gibi idealist çizgi içerisinde yer alan diğer aydınlardan farklı olarak, İslâm'ı sosyal ve siyasî arayışların doğrudan bir kaynağı olarak görmektedir (Ertürk, 2022:71-79). 1949'da henüz bir lise öğrencisiyken Büyük Doğu Cemiyeti'ne üye olarak fikrî tercihini ortaya koymuştur (Karakoç, 27 Mart 1989, Diriliş; Kirenci, 2021:43). Karakoç, fikrî anlamda “idealist” diye genellenebilecek, siyasî pratik yönüyle “sağ” diye nitelenebilecek yapının henüz büsbütün fraksiyonlara bölünmediği bir çağda zihnî bakımdan net, tavır bakımından kesin bir yönelim içerisinde: Bu anlamda Büyük Doğu Cemiyeti'ne üyeliğinden başka zikredebileceğimiz bir

durum da henüz İslâmcılık bâriz bir şekilde hizip olarak ortaya çıkmamışken Karakoç, isminde “Türk” kelimesi geçen bir derginin imtiyazını devralmayı kabul etmez¹ (Bulut, 2013: 33-34). Karakoç’un fikrî yerini tespit sadedinde Gencer, Karakoç’u N. Fâzıl Kısakürek’le mukayese ederek geliştirdiği değerlendirmesinde Karakoç’un “İslâm medeniyeti” söylemiyle Kısakürek’in tavrını daha yumuşak bir şekilde sürdürdüğü, onun siyasî alandaki mücadelesini kültür sahasında devam ettirdiği görüşündedir. Gencer’e göre bunun neticesinde İslâmcılıkla muhafazakârlığın imtizacına zemin oluşmuştur (Gencer, 2016:80). Gencer, aynı yerde, daha önceki çalışmalarına atıf yaparak Karakoç’u “sünnet” kavramı yerine seküler medeniyet kavramının, “İslâm dini” terkibi yerine de “İslâm medeniyeti” terkininin ikâmesine yol açtığı yönünde tenkit eder. Karakoç’a dair bir başka eleştiri de Cemil Meriç’te, ama Gencer’e nispeten yüzeysel bir tarzda, yer alır: “İslâm’da diriliş yoktur, intibah vardır. Sezai Karakoç rönesans yerine diriliş, diyor. Dergi de, mefhum da gayriislâmî. Rönesans kelimesi XVII. Asırda kullanılmıştır. Bizat rönesansı yapanlar kullanmadılar bu kelimeyi.” (Açıkgöz, 2013:342).

Gencer’in kategorik ayrımı ve N. Fâzıl Kısakürek üzerinden bir Sezai Karakoç okuması eksik kalacaktır. Karakoç, nasıl İkinci Yeni şiirini İkinci Dünya Savaşı sonrası şartlar ile irtibatlandırıyor ise düşüncede de savaş sonrası şartları gözetmiş olmalıdır. Karakoç’un fikrî temayüzünün denk geldiği 1950’lerde Peyami Safa tarafından Türk Düşüncesi (1953-1960) dergisi çıkarılmaktadır. Bu dergi hakkında yaptığı incelemede Demir; dergideki materyalizm ve cumhuriyet dönemi inkılâpları eleştirilerini, Bergsoncu ve mistik eğilimleri Doğu-Batı meselesi ekseninde ele almaktadır. Türk Düşüncesi dergisinin, savaş sonrası dünyanın bunalımını ve arayışlarını, bütün dünyada hâkim pozitivist ve materyalist anlayışın getirdiği iki büyük dünya savaşının yıkıntılarını yansıttığı gözlemlenmektedir. Bu dergi çevresi ve bilhassa Peyami Safa, Türkiye için Doğu-Batı Sentezi’ni teklif etmektedir (Demir, 2019: 73-74). İdealist çizgideki mütefekkirler gibi Karakoç’ta da Doğu-Batı ayrımı vardır. Ancak Karakoç, Doğu ile İslâm medeniyeti özdeşleştirmesi yaparak onu Batı medeniyeti karşısına konumlandırır. Kapitalizm ve Komünizm kavramlarını daima materyalist, pozitivist yönleriyle öne çıkararak ele alıp kendi idealist bakışını “İslâm medeniyeti” kavramı üzerinden temellendirir. Dolayısıyla idealistlerden sentez fikri yerine diriliş kavramıyla, sağ siyasetten de uzlaşma yerine bağımsız kalma tercihiyle ayrışır. Nitekim hatıralarında

1 Rasim Özdenören, 1962 yılındaki ilk görüşmelerinde 29 yaşındaki Sezai Karakoç’u fikrî bakımdan kişiliğini bulmuş biri olarak görmüş ve Karakoç’a sahibince devredilmesi düşünülen Türk Sanatı dergisinin imtiyazını almayı teklif etmiştir. Karakoç’un ret cevabı “ama biz Müslüman’ız” şeklinde olacaktır.

1956 yılına dair "... ne bir edebiyat dergisi olan İstanbul Dergisi, ne de o zamanlar bir düşünce dergisi olarak çıkan Menderes'in örtülü ödenekten desteklediği söylenen Peyami Safa'nın Türk Düşüncesi dergisi bizi tatmin ediyordu." (Karakoç, 24 Kasım 1989, Diriliş) demektedir. Karakoç'ta İstanbul vurgusu, Türkiye vurgusunun önüne geçer. Karakoç'un günceli aşan, Gencer'in ifade ettiği "İslâm Devleti'nden İslâm Medeniyeti'ne" yaklaşımından ötürü İstanbul bir medeniyet merkezi, İslâm dünyasının beş asırlık hilafet merkezi olması yönüyle daha bir öne çıkmıştır. Doğan da "yerlilik" kavramı etrafında yaptığı araştırmada, Karakoç'ta yerlilik kelimesine ve kavramına rastlayamadığını söyleyerek bunu medeniyet kavramını esas almasına bağlar² (Doğan, 2018:19). Netice olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın Batı medeniyetinde meydana getirdiği bunalım ve arayışları takip eden Karakoç, klasik sömürge düzeninin kaltığı yeni düzende bağımsız siyasî birimler olarak ortaya çıkmaya başlayan halkı Müslüman ülkeler adına ve devamcısı olduğu Kısakürek'in Türkiye eksenli fikriyatından farklı olarak müstakbel bir İslâm Birliği için mâzideki İslâm medeniyetini diriliş kavramı etrafında öne çıkarmaktadır.

Sözün burasında Karakoç'un siyasî konumunu göstermek üzere onun Millî Görüş hareketine yönelik tenkitlerini ortaya koymakta yarar vardır. Karakoç, bir partinin doğrudan İslâm adına bir temsiliyet iddiasında bulunmasını yanlış bulmakta ve Millî Görüş partilerinin örtülü de olsa bu tavrı takip ettiklerini düşünmektedir³ (Diriliş, 5 Aralık 1988). Diriliş dergisinin yedinci dönemini teşkil eden 25 Temmuz 1988-5 Şubat 1992 arası dönemde yayımlanan ve 1970'lerin ortasına kadar gelen "Hatıralarında" bu harekete karşı mesafeli tavrını ve tenkitlerini daha belirgin bir biçimde ortaya koyar. Millî Görüş hareketiyle özdeşleşmiş Necmettin Erbakan'ın Konya'dan bağımsız milletvekili olarak 1969 genel seçimlerinde siyasete girişini anlatırken ona daha önce Büyük Doğu idarehanesinde, N. Fâzıl Kısakürek ve Osman Yüksel'in yanında, yürüyüşte, konferansta, meydan toplantısında, Yeni İstiklâl ve Sabah gazetelerinde rastlamadığını ifade eder (Karakoç, 31 Ekim 1990-18 Ocak 1991, Diriliş). Karakoç'un bu ifadelerle Erbakan'a mesafesini

2 Doğan'ın Karakoç'a ait "İslâm'ın Yerliliği" (Karakoç, 2011:363-365) yazısını görmediği anlaşılıyor. Bu yazısında Karakoç, Türkiye'nin hâkim ve yegâne kültürünün İslâm olduğunu, İslâm'ı eksene almayan unsurları dışarıda kaldığını ifade eder. Ayrıca Türkiye ekseninde bir yerlilik kavramsallaştırmasına teşebbüs eden ve Karakoç'un mezkûr yazısına da atıflar yapan Erol'un ilgili yazıları için bu makalenin kaynakça kısmına bakınız.

3 Karakoç'un kitaplarında yer almayan yazıda şöyle denmektedir: "Geçmişte bazı partilerin sırf taraftar toplamak için kutlu İslâm adını kullanmaları doğru olmamış, zarar vermiştir. Dini, İslâm'ı istismar etmeyi, karşısındakiler değil, Müslümanlar önlemelidirler." (D., 5 Aralık 1988, Diriliş)

göstermek istediği kadar Erbakan'ı “dâvâ”nın dışında gördüğünü de imâ etmek istemektedir. Nitekim Millî Nizâm Partisi'nin kurulmasına müesses nizâm tarafından nasıl müsaade edilmiş olabileceğini yorumlarken “Bizler o gün mahkemelerde sürünürken Millî Nizam Partisi'ni kuranların çoğu, hiçbir zaman İslâmî harekette görülmemiş kişiler olduklarından parti kurarken dikkat çekmediler sanırım” demektedir. Hatıraların aynı bölümünde “Erbakan, namaz kılip oruç tutan bir Bölükbaşydı âdetâ. Onun kadar hitabeti de yoktu. Ama onun bir benzeriydi.” sözleriyle Erbakan'ı daha popülist bir siyasî konuma yerleştirmektedir. N. Fâzıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi aydınların da Millî Görüş ve Erbakan eleştirileri hatırlanacak olursa Sezai Karakoç'un, Millî Görüş hareketini popülist karakterde gören elitist ve eleştirel bakışı daha iyi anlaşılacaktır.

“Davamızın günümüzdeki düşünce ve edebiyat akımını kurmuştum” (Karakoç, 20 Ağustos 1991, Diriliş) diyen Karakoç, “Portre Çizme İhtiyacı” yazısında fikir, sanat ve siyaset adamlarının yani “aydınlar”ın portrelerinin çizilmesini aydın-millet ilişkisinin ne durumda olduğunu anlamak ve milletin tarihî seyrini tespit etmek için bir gereklilik olarak ifade eder. Ona göre aydınlar toplumun seviye bakımından altındaysa milletin akıbeti kötü demektir. Karakoç, aynı yazıda inkârcılık, hayranlık gibi tavırları bir yana bırakıp başardıkları ve başaramadıklarıyla, yarına kalacak ve kalamayacak yönleriyle aydınların portresi çıkarılabilirse bunun yeni bir dönemin başlangıcı olacağını söyler (Karakoç, 2011: 156-157). Yarım asrı aşkın fikir hayatı boyunca “İslâm dâvâsı” ve “Diriliş akımı” ekseninde faaliyet gösteren Karakoç, oluşturduğu büyük külliyyat içerisinde yakın dönemin iz bırakmış siyaset adamları hakkında kendi bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunmuştur. Karakoç'un kendi fikir mücadelesinin serencâmı içerisinde ve Türk siyasetinde özgün bir siyasî parti tecrübesinin sahibi sıfatıyla, 1950'lerden itibaren bizzat yaşayarak veya şahit olarak Adnan Menderes, İsmet İnönü, Celâl Bayar, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Ferruh Bozbeyle, Osman Bölükbaşı, Turhan Feyzioğlu, Atilla Karaosmanoğlu gibi siyasetçiler hakkındaki kanaat ve hatıralarını eserlerine yansıtmıştır. Bunlar içerisinde Adnan Menderes ve Turgut Özal, hacim itibarıyla yazdıklarında daha çok yer tutar. Diriliş dergisinin yedinci döneminde peyderpey neşrettiği hatıralarında oldukça geniş Menderes atıfları vardır. Ayrıca birçok yazısında Menderes hakkında tahlillerde bulunur. Yine Diriliş dergisinin yedinci döneminde, ilk on üç sayıda “Siyasî Bir Portre: Turgut Özal” başlığıyla neredeyse bir kitap hacmine ulaşacak seviyede bir seri yazı kaleme almıştır. Serinin başlığında Turgut Özal ismi yer almakla birlikte ilk sekiz yazı Adnan

Menderes'e ayrılmış durumdadır. Ayrıca bu yedinci dönemde Karakoç'un kitaplarına girmemiş ve müstear imzayla veya Diriliş imzasıyla çıkmış birçok siyaset yazısında Turgut Özal ve Süleyman Demirel hakkında, bu isimlerin siyasetteki mazisine telmihlerde bulunarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Adnan Menderes

1950-1960 döneminde başbakanlık ve Demokrat Parti (DP) Genel Başkanlığı yapmış olan Adnan Menderes, Sezai Karakoç'un eserlerinde en çok yer verdiği isimdir. Diriliş dergisinin yedinci döneminde yazdığı hatıralar başta olmak üzere birçok kitabında ve dergi yazısında Menderes hakkında bilgiler ve yorumlar vardır. Diriliş'in yedinci döneminde Turgut Özal'ın portresini çıkarmak üzere başladığı seri yazıda Karakoç, II. Abdülhamid ve Menderes'in şahsında, isimleri sonraya polemik konusu olarak kalan liderlerin gerçek anlamda portrelerinin çıkarılmadığını vurgular (Karakoç, 25 Temmuz 1988, Diriliş). Lise çağında Büyük Doğu hareketine intisap eden Karakoç'un, II. Abdülhamid ve Menderes vurgusuyla, bu iki siyasî şahsiyet hakkında müstakil birer kitabı olan Büyük Doğu'nun kurucusu N. Fâzıl Kısakürek'in geliştirdiği siyasî çizgiyi takip ettiği düşünülebilir. "Karizma" başlığıyla yazdığı yazıda, 1950 sonrası dönem için karizmatik liderliğin "bir parça" Menderes için söz konusu olabileceğini, diğer liderler için bunu öne sürmenin "akıl ve mantık dışı" sayılacağını söylemektedir (Karakoç, 6 Nisan 1990, Diriliş). Ayrıca 1959'da Sirkeci patlaması olayında, o esnada Sirkeci'de bulunan ve yaralanıp hastaneye kaldırılanlar arasında yer alan Karakoç, bu olay dair anlatımında, patlama sesini ilk duyduğunda İstanbul'a bir Sovyet bombardımanı ihtimalini düşündüğünü, Menderes'in Ankara'da mı İstanbul'da mı olduğunu hatırlamaya çalıştığını kaydeder (Karakoç, 2 Şubat 1990, Diriliş). Böylesi nâzik bir anda Menderes'i akla getirmesi, Karakoç'un dünyasında Menderes'in daha ayrıcalıklı bir karşılığı olduğunu gösterebilir. Netice olarak Karakoç'un, Kısakürek gibi, Menderes'e eleştirileri olsa da son tahlilde ona müspet baktığı anlaşılmaktadır.

Menderes'in lider kişiliği başbakanlık ve DP genel başkanlığı ile gelişmiştir. Menderes, 1950 sonrasının köyden kente göçmüş yeni taşralıların siyasetteki temsilcisi olarak liderleşmiştir. Çünkü Karakoç'a göre Menderes, savaş sonrası dünyadaki kalkınmacılığı Türkiye'ye taşımış, tarım ve sanayide devrim yapmış bir lider olarak görülmektedir (Karakoç, 27 Şubat 1989, Diriliş; Karakoç, 15 Ağustos 1988, Diriliş). Menderes, çığır açıcı liderlik yönünü de bu sebeple kazanmıştır. Menderes'in başlattığı maddî kalkınma

hamlesi daha sonra Adalet Partili (AP) Süleyman Demirel ve Anavatan Partili (ANAP) Turgut Özal hükümetleriyle sürmesi Menderes'in çığır açıcılığı bağlamında ele alınır (Karakoç, 22 Ağustos 1988, Diriliş). Halkın yönlendirmesi ve ilgisiyle Menderes, asker – komitacı siyasetçi nesline mensup Celâl Bayar ve İsmet İnönü'den ayrılarak liderlik portresini oluşturmuştur. Menderes'in seçim dönemlerinde halkın manevî, dinî taleplerine hitap etmesi ve halktaki CHP aleyhtarlığının söylemini geliştirmesiyle liderlik eksenini şekillenmiştir (Karakoç, 13 Mart 1989, Diriliş; Karakoç, 19 Mayıs 1989, Diriliş; Karakoç, 8 Ağustos 1988, Diriliş).

Menderes'in siyasî liderlik profilinde, köylünün lideri olmak vardır ama gençlerin lideri olmak özelliği görülmez. Karakoç, Menderes'in gençlik siyaseti geliştirmeye çalıştığını ama bunda başarılı olmadığını ve bu konudaki siyasî teşebbüslerde geç kalındığını, neticede darbeye giden süreçte gençlik hareketlerinin kendisi aleyhine geliştiğini vurgular. (Karakoç, 30 Haziran 1989, Diriliş). Karakoç, Menderes'in bu konunun önemini de geç kavradığını, DP milletvekillerinden Sadık Erdem'e 1950'lerin ikinci yarısında şiddetli bir tenkitte bulunarak aktardığını ifade etmektedir (Karakoç, 23 Şubat 1990, Diriliş). Karakoç'a göre Menderes halk için "sevilen lider", siyasi rakipleri için "çekinilen lider" durumundadır. Karakoç, Menderes'in idamını İsmet İnönü'nün samimî bir şekilde engellenmeye çalışmadığını, bunda da daha sonra intikam almak isteyecek bir Menderes profilinden çekindiğini söylemektedir (Karakoç, 13 Nisan 1990, Diriliş; Yasinoğlu, 7 Eylül 1990, Diriliş). Menderes halkın dilini kavrayabilen, onunla ruhî bir diyalog kuran liderlik profili çizmiştir (Karakoç, 27 Mart 1991, Diriliş). Karakoç, Menderes – halk ilişkisini yazılı anayasayı dışarıda bırakan ve fiilî, yazılı olmayan bir anayasa bağı kurmak şeklinde tasvir ederek Menderes'in liderliğine âdeta esrarengiz, Hegelci bir yüklemde bulunmaktadır (Karakoç, 29 Ağustos 1988, Diriliş).

Menderes portresinin genel hatlarını oluştururken, Karakoç onun liderlik duygusunu halkın teveccühünün ve tepkilerinin oluşturduğu kanaatindedir. Bu anlamda ilk intiba, Karakoç'un Ankara'da Tevfik İleri vasıtasıyla bir grup arkadaşıyla Menderes'le görüşmesi sırasında oluşmuştur. 1951'de İstanbul valisinin, CHP'li gençlerin irtica karşıtı gösterilerine tepkisiz kalmasından müşteki olarak yaptıkları görüşmede, Adnan Menderes, Karakoç'un da içlerinde bulunduğu milliyetçi mukaddesatçı gençlere konuşmuştur. Karakoç, bu görüşmede Menderes'i henüz muhalefet psikolojisinden çıkamamış, kararsız ve güçsüz olarak görmektedir (Karakoç, 2 Haziran 1989, Diriliş). Daha sonraki yıllarda Karakoç, Menderes'in 1958'de ekonomik bunalıma

tedbir alamamasından ötürü liderlik gücünün zayıfladığını gözlemlemiştir (Karakoç, 15 Aralık 1989, Diriliş). Menderes'in halk sevgisi kazanmış bir lider profiline sahip olduğunun işareti olarak Karakoç, 1959'daki İngiltere'de meydana gelen uçak kazası sonrasında halkın Menderes'i büyük bir sevgiyle karşılayışını zikreder. Hatta İngiltere'de Menderes'in kaza sonrası yardımını gördüğü İngiliz ailenin Türkiye'de misafir edilmesi sırasında halkın bu aileyi hediye yağmuruna tutması da örnek olarak verilir (Karakoç, 9 Şubat 1990, Diriliş). Ayrıca Menderes'in idam edilmesi de onu mazlum konumuna sevk ederek halkın gönlünde ayrı bir yer tutmasına sebep olmuştur (D., 27 Mart 1991, Diriliş). Karakoç'un teşhisinde, Menderes liderliğinin duygusal yönü, halk tarafından istikamet verilmek ve sonunda uçak kazasından kurtulmanın halkta uyandırdığı sevinç ile idâmın getirdiği mazlumluk âdeta menkıbevî bir kıyafete bürünmek şeklinde tasvir edilmiştir.

Karakoç'un Menderes'te eleştirdiği yönlerden birisi onun dirençsiz ve etkiye açık bir liderlik göstermiş olduğu yönündedir. Karakoç, Menderes'i birçok yönünün yanı sıra halkın mukaddesat eksenli sosyal talepleri konusunda attığı geri adımlar ve gösterdiği çekingenliklerle hatırlamaktadır. Karakoç'un hafızasına, Menderes'in bu özelliği Said Nursi'nin seyahat hürriyetinin kısıtlanması olayıyla da girer. Karakoç'un aktarımına göre Said Nursi "Menderes bizi İsmet Paşa'ya rüşvet verdi" demiştir (Karakoç, 15 Aralık 1989). DP içerisinde de etkiye açık Menderes'i mukaddesatçı çevrelere karşı kıskırtanlar olmuştur (D., 27 Mart 1991, Diriliş). Karakoç, bu hükmüne örneği bir başka yazısında, Kırşehir'in, Bölükbaşı aleyhtarı siyasetten ötürü ilçe statüsüne düşürülmesini Bayar'ın ısrarı karşısında direnç gösteremeyen bir Menderes kişilik özelliği şeklinde kaydeder (Karakoç, 1 Eylül 1989).

Karakoç'un eleştirisi konusu yaptığı bir diğer Menderes özelliği de onun ikircikli, müteredit, kararsız bir mizaçta olduğu şeklindedir. Karakoç, Said Nursi'nin 1960'taki ölümüne dair anlatımında hükümetin önce Nursi'yi takip ettirmek, baskı altında tutmak siyaseti güderken Nursi'nin ölümüyle durumun tersine döndüğünü, valinin dahi cenazeye gittiğini kaydeder (Karakoç, 15 Aralık 1989, Diriliş). Karakoç, iktidar – muhalefet ilişkilerinde önemli bir yer tutan irtica tartışmalarının bu ikircikli tavrı ortaya çıkardığını düşünmektedir (Karakoç, 15 Aralık 1989, Diriliş). Menderes'i halkın talepleriyle CHP'nin muhalefeti arasına sıkıştıran siyasî olaylar, onun müteredit bir siyasî liderlik göstermesine sebep olmuştur. Millet Partisi'nin ve Türk Milliyetçiler Derneği'nin kapatılması da bu irtica tartışmaları bağlamında gelişmiş, DP'nin kendisine rakip gördüğü bu unsurları tasfiye etmesi CHP'yi

“tek muhalefet” hâline getirmek gibi DP aleyhine bir netice vermiştir (Karakoç, 2 Haziran 1989, Diriliş; Karakoç, 5 Eylül 1988, Diriliş).

Menderes’in mütereddit mizacı, N. Fâzıl Kısakürek ile münasebetinde de tezahür eder. Kısakürek, akranı olduğu Menderes’e özel bir ilgi duymuş, onu DP’den de ayırarak yüceltmıştır. “Benim Neslim veya Saman Ekmeği Nesli” başlıklı seri yazısında Kısakürek, Birinci Dünya Savaşı içerisinde büyümüş kendi neslinden Menderes’i ayrı konumlandırıp ona bir ideal, bir misyon yüklemektedir (Kısakürek, 2018:100-112). Ancak Menderes, Kısakürek’in özlediği Türk modernleşmesi içerisindeki vicdan ve muhasebe adamı olma vasfını gösteremeyecektir. Neticede hem Kısakürek hem Karakoç’un gözlemleri, Menderes’in sözü edilen mütereddit kişiliğinin tezahürleri yönünde olacaktır. Karakoç, seçim dönemlerinin ve CHP aleyhtarı kamuoyu oluşturma ihtiyacının Menderes’i Kısakürek’e yaklaştırdığını, ancak ona kesin ve açık bir yakınlık göstermediğini ifade etmektedir (Karakoç, 11 Ağustos 1989, Diriliş). Menderes siyaseten zor bir dönemece girdiğinde örtülü ödenek marifetiyle Kısakürek’in Büyük Doğu’yu “Yeni Büyük Doğu” adıyla gazete olarak çıkarılması (Karakoç, 23 Haziran 1989, Diriliş) veya Kısakürek hapse girdiğinde Menderes’in girişimleriyle onu hapisten çıkarması (Karakoç, 20 Ekim 1989) gibi olaylar Menderes-Kısakürek ilişkisini ancak bunalım dönemleriyle sınırlı bir ilişki hâline getirmiştir.

Karakoç, CHP’nin çok partili hayata geçiş sürecinde fikir, ideal, din gibi temellere dayalı bir partinin kurulmasına müsaade etmediğini, yine kendi kadrolarından bir parti kurulmasının önünü açarak bu yolla kontrollü, batıcı, iki partili bir sistem hedeflediğini ancak bu planı Menderes’in nispeten halk tarafından yönlendirilmesinin bozduğunu ifade etmektedir. Bundan mütevellit değerlerine bağlı olan halkın partiyi ve başbakanı etkilemesi siyasî hesapları değiştirmiştir. Karakoç bu durumun CHP’yi darbe yaptırmaya sevk ettiğini belirtmektedir (D., 20 Ağustos 1991a, Diriliş). Karakoç, Menderes’in cami yapılmasına destek olmak, CHP döneminde tamirine izin verilmeyen camileri tamir ettirmek ve imam-hatip okullarının açılmasını sağlamak gibi faaliyetlerini Menderes’in liderliğini kitleleştirme ve CHP karşısına konumlandırma örnekleri olarak zikreder (Karakoç, 1 Eylül 1989, Diriliş).

Menderes’in CHP aleyhtarı kamuoyunun lideri olarak bir profil geliştirmesinde başarısızlıkları ve hataları da olmuştur. Türk Milliyetçiler Derneği ve Millet Partisi’nin kapatılmasında, bu kurumları DP’nin rakip olarak görmesi, Karakoç’a göre hata olmuş ve darbeye giden şartlarda DP yalnız kalmıştır (Karakoç, 25 Ağustos 1989, Diriliş). 1952’de Malatya’da, Adnan

Menderes'in de şehirde bulunduğu bir sırada, N. Fâzıl Kısakürek'le girdiği polemiklerle ve irtica söylemlerine öncülük etmesiyle bilinen Ahmet Emin Yalman'ın suikasta uğraması iç siyasette önemli bir kırılmaya sebep olmuştur. Menderes, suikasttan daha bir gün evvel ülkede irticadan söz etmenin mümkün olmadığını söylemiştir (Küçükkürtül, 32:2021). Neticede Millet Partisi'nin ve Türk Milliyetçiler Derneği'nin kapatılmasına giden ve Yalman'ın sahibi olduğu Vatan gazetesinde irticaya karşı savaş kampanyası başlatılan bir süreç karşısında kalınmıştır. Bu kampanya ve gelişen yeni siyasî durum Menderes'i geri adım atmaya ve mütereddit bir liderlik profili sergilemeye sevk etmiştir (Karakoç, 14 Temmuz 1989, Diriliş).

Bütün bunlardan başka Karakoç, Menderes'in kendisine destek olabilecek kadroları küstürdüğünü de söylemiştir (Karakoç, 5 Eylül 1988, Diriliş). Karakoç'un Menderes'e dair en çok vurguladığı hata ise anayasanın sadece dilinin değiştirilip muhtevasına dokunulmamasıdır. Karakoç'a göre bu yüzden gerçek anlamıyla çok partili hayata geçilememiş ve iki partili bir yapı olduğundan ötürü kurumsal, yerleşik anlamıyla bir demokrasi kurulamamış (D., 20 Ağustos 1991a, Diriliş), aydınlar ve gençlik eski anlayışta kalmıştır (Karakoç, 15 Aralık 1989, Diriliş). Karakoç, 1960'ta siyasî havanın gerginleşip darbe ortamının oluşmasında Menderes'in kriz yönetimi hataları yaptığını da düşünmektedir. Halkın dâhil olmayıp sadece öğrencilerle sınırlı olan gösterilerden ötürü sıkıyönetim ilan edilmesi ve 21.00'den sonra sokağa çıkma yasağı ilan edip o saatlerde Menderes'in halka radyodan hitap etmesi halkta hoşnutsuzluğa sebep olmuştur (Karakoç, 15 Aralık 1989, Diriliş). Karakoç, doğrudan siyasî bunalımı yönetme maharetsizliğine yormadan 555K konusunu da ele almaktadır. Menderes 27 Mayıs'a giden süreçte 555K ve Harbiyelilerin yürüyüşleri gibi olaylar karşısında birçok kişiyle istişare etmiş, sert karşılık ve yumuşak karşılık tavsiyeleri arasında kararsız bir tavır içerisinde kalmıştır (Karakoç, 2 Mart 1990, Diriliş).

Karakoç, Menderes'in Türkiye'nin NATO'ya girişi konusundaki çabalarını, Batı dünyasında söz sahibi olmak adına bir gayret olarak okur. Benzer bir şekilde, Kıbrıs meselesi de güncel bağlamından ayrı olarak, geçmiş mirasa yani Osmanlı Kıbrıs'ına sahip çıkma kapısını aralayan siyasî bir hamledir (Karakoç, 22 Ağustos 1988, Diriliş). Karakoç, Menderes dönemi dış politika olayları arasında, özellikle Bağdat Paketi üzerinde çokça durmaktadır. Bağdat Paketi, Türkiye'nin NATO'ya dâhil oluşu sonrasında Batı İttifakı'nın Ortadoğu'da Sovyet yayılmacılığını engellemek adına geliştirdiği politikalar arasında yer almaktadır. Batı İttifakı 1950 sonrasında Ortadoğu'da Sovyet

yayımlıcağını önlemek adına birtakım politikalar geliştirmiştir. Bağdat Pak-tı, bu politikalar neticesinde ABD'nin Dışişleri Bakanı Dulles'in ortaya attığı "Kuzey Kuşağı" hattı çerçevesinde Türkiye, İran, Pakistan, Irak ve İngiltere tarafından 1955 yılında oluşturulmuştur (Çelik, 2020: 77-85). Karakoç, bu pak-tı kendi fikrî ve siyasî konumu açısından değerlendirmiş ve dikkate değer bulmuştur. Karakoç'a göre Bağdat Pak-tı, müstakbel bir İslâm Birli-ği için temel teşkil edecek potansiyele sahipti. Menderes, mutlak anlamda bir idealist olmamakla beraber, Karakoç'un nezdinde halkın sosyal anlamda İslâmî taleplerini karşılıksız bırakmayan bir lider olarak Bağdat Pak-tı'na Müslümanların sosyal ve siyasî yaklaşması çerçevesinden bakabilecek bir zihniyete sahipti. Karakoç aslında halkın kendisini yönlendirmesine müsaade ettiği bir liderin, halkın değerleri doğrultusunda bir siyaset izleyeceğini vurgulamak amacındadır ve Menderes'i de böyle görmektedir. Bu yüzden Bağdat Pak-tı'na, siyasî gerçekliğinin dışında bir anlam yüklemektedir (D., 20 Ağustos 1991b, Diriliş; Karakoç, 22 Ağustos 1988, Diriliş). Ancak, buna rağmen, Menderes'in dış politikada genel anlamıyla muhalefetle ters düşmeyecek bir tavır takip ettiği ve Süveyş Krizi, Suriye Krizi, Cezayir'in Bağımsızlığı meseleleri gibi olaylarda Batı ittifakının ekseninde hareket ettiğini de ifade etmektedir (Karakoç, 5 Eylül 1988, Diriliş).

Bunlardan başka Karakoç, Menderes portresinin şahsî, özel yönünü ifade eden niteliklerden olmak üzere Menderes'in edebî zevk sahibi olduğuna (Karakoç, 13 Ekim 1989, Diriliş), nezaketine (Karakoç, 2 Mart 1990, Diriliş), sâkin bir kişiliği olduğuna ve zaman zaman siyaseten gaflete düştüğüne de imâ yoluyla (Karakoç, 20 Ekim 1989, Diriliş) atıf yapmaktadır. Peyami Safa'nın güncel politik meselelere yer vermeyen Türk Düşüncesi dergisine örtülü ödenekten yardım yapması (Karakoç, 24 Kasım 1989, Diriliş) ve Sirkeci patlamasında harap olmuş bir matbaanın sigortadan para alamaması üzerine matbaaya özel kredi açtırması (Karakoç, 2 Şubat 1990, Diriliş) gibi davranışları da Menderes'in hamiyetperver kişiliğinin bir ifadesi olarak değerlendirmektedir. Karakoç, Mülkiye'den arkadaşı, daha sonra meslektaşı ve ortak meşguliyetleri şiiir sebebiyle yakınlığı olan Cemal Süreya'dan nakille Menderes'in fedakâr, diğerkam yönünü de göstermektedir. 27 Mayıs cuntası, Menderes'i kendi çiftliğini "örnek çiftlik" yaparak menfaat temin etmekle suçlamak isterken Cemal Süreya'nın raporuyla Menderes'in birçok maddî zararla Aydın'daki kendi çiftliğini örnek çiftlik yaptığı tespit edilmiştir (Karakoç, 9 Mart 1990, Diriliş).

Turgut Özal

Karakoç'un Turgut Özal değerlendirmeleri 25 Temmuz 1988'de yayın hayatına tekrar başlayan Diriliş dergisindeki "Bir Siyasî Portre: Turgut Özal" başlıklı on üç yazılı seriyle başlar. Bu portre kaleme alındığı dönemde Turgut Özal beş yıldan beri başbakanlık makamında bulunmaktaydı. Ayrıca derginin 5 Şubat 1992 tarihli son sayısına kadar Özal'ın şahsiyetine dair çeşitli siyasî olaylar bağlamında tespitler, atıflar sürmektedir. Özal hakkındaki değerlendirmelerin çoğunu bu dönemdeki dergi neşriyatı oluşturmaktadır. Bununla birlikte Diriliş dergisinin kapanmasından sonraya ait Özal değerlendirmeleri de mevcuttur. Bunlar Diriliş Partisi'nin meydan konuşması, konferans gibi faaliyetlerine ait metinlerde yer almıştır.

Özal'ın bir siyasî lider olarak doğuşu 12 Eylül'le mümkün olmuştur. Ancak Türkiye'nin siyasî yapısı; olağandışı durumlarla, bunalım zamanlarıyla liderlerin doğuşu arasında daima bir paralellik şeklinde geliştiğinden, Özal'ın 12 Eylül akabinde lider olması ayırt edici bir vasıf değildir. Özal halk içinden gelmiş, memur bir ailenin çocuğudur. Karakoç, Özal'ın kendisini halk çocuğu olarak, tekrar halka dönebileceği gibi sözlerle takdim etmesini "politik" bulmaktadır (Karakoç, 3 Ekim 1988, Diriliş). Halk içinden çıkıp belli idarî ve siyasî makamlara gelmenin artık kişiyi sosyal bakımdan "halktan biri" olmaktan çıkararak sosyolojisine bu vurgu önemlidir. Halk adamı, halkın adamı gibi nitelermelerin Özal için kuşkulu sayılması kadar, Özal'ın "dâvâ adamı" olarak nitelenmesi de mümkün değildir (Karakoç, 10 Ekim 1988, Diriliş). Bununla birlikte Karakoç'a göre Özal, halkın sevgisini kazanmış bir liderdir (Karakoç, 3 Ekim 1988, Diriliş). Karakoç, Özal'ın; hasımlarının, rakiplerinin Özal'ı siyasî bakımdan muhafazakâr, mukaddesatçı hedefleri olmakla vasfettiklerini ama bunun mümkün olmadığını, onun "bir idealin fazla uzağında durmamakla beraber yakıcı merkezinde de hiçbir zaman bulunma"diğini ifade etmektedir. Karakoç aynı yerde doğrudan belli bir ismi hedef almadan, bir çeşit "dâvâ adamı bilinme fırsatçılığı" diyebileceğimiz tavra sahip kişileri de şu sözlerle tenkit etmektedir: "... memuriyeti ya da politikayı seçmiş kişiden, radikal bir davranış ya da tutum beklenemez günümüz şartlarında. Bunu kabul ederim ama o kişilerin gizli veya açık, el altından kendilerini dâvâ adamıymış ya da idealistmiş gibi göstermemeleri şartıyla. Bugün için halkımız, hatta aydınlarımızın çoğu, dâvâ adamıyla onun benzerini, taklidini ya da istismarcısını ayıramıyor. Hatta istismarcı, kendini, aslından daha çok halis göstermeyi beceriyor." (Karakoç, 10 Ekim 1988, Diriliş).

Karakoç, Özal'ı kalkınmayı ve özel teşebbüsü öne çıkaran Menderes ve Demirel çizgisinin bir devamı olarak tanımlamaktadır. Ekonomide Kapitalist çizgiyi sürdürmüş, bazı ekonomik kalemlerde daha başarılı olmuştur. Menderes ve Demirel'e göre askerî bürokrasiyle iletişimi daha başarılıdır. Dış politikada Batıcı çizgiden ayrılmamış ancak İslâm dünyasıyla da siyasî ve ekonomik ilişkiler geliştirmek istemiştir (Karakoç, 10 Ekim 1988, Diriliş). Ayrıca Menderes'e göre de dış politikada ihtiyatlı ve çekingen bir tavra sahiptir (Karakoç, 17 Ekim 1988, Diriliş). Karakoç, genel olarak, Özal'ın tarzını bürokratik formasyonuna bağlı olarak gelenekçi ve akılcı bulmaktadır (Karakoç, 17 Ekim 1988, Diriliş). Ancak bu kanaatinin yanına zamanla risk alan, zor durumlardan sürpriz sonuçlar çıkarmaya çalışan bir Özal intibai da yerleşecektir (Diriliş, 16 Haziran 1989, Diriliş). Karakoç, Özal'ın akılcı yönüyle ilgili örneklenmeyi kendisine yapılmış suikast girişimi üzerinden yapmıştır. Ziya-ül Hak'ın öldürülmesini ve Erdal İnönü'nün kendisine Menderes'in akıbetini hatırlatmasını 12 Eylül öncesinin siyasî kargaşasıyla ilişkilendirip kamuoyunun duygularına hitap eden akılcı bir taktik olarak nitelmiştir (Karakoç, 10 Ekim 1988, Diriliş).

Karakoç, Özal'ın o güne değin gelen siyasî iktidarların asker, bürokrasi ve basın ile halk arasındaki uyumsuzluğuna düşmediği, kurduğu kadroyla bütün kesimlerin ortak kabulünü sağladığı görüşündedir. Karakoç, bunu Özal'ın bir başarısı olarak görmüş olsa da bu uyumun Kenan Evren'den sonraki cumhurbaşkanlığı seçiminde bir handikaba dönüşebileceği tahmininde bulunmuştur (Karakoç, 17 Ekim 1988, Diriliş). Daha sonra, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birçoğunda olduğu gibi ülke yine siyasî bunalıma düşecek, Karakoç "Belirsizlik" başlığıyla beş yazılık bir seriyle bu siyasî süreci değerlendirecektir. Karakoç bu değerlendirmesinde, Osmanlı Devleti'nden bu yana devlet başkanı kurumunun temellendirilemediği teşhisini koymuştur. Nitekim bir fikir adamı olarak bu bunalımın aşılması için aynı dönemde Diriliş'te "Devlet Başkanlığı" başlığıyla iki, "Devlet Adamı" başlığıyla yedi yazı kaleme almıştır. Öte yandan, ilginç bir şekilde, cumhurbaşkanlığı adaylığı konusunda ilk öngörüsü doğru çıkmayacaktır: "Bugün herkes Özal'ın aday olacağını varsayıp onun cumhurbaşkanlığını önlemeye çalışıyor. Oysa anlaşılıyor ki Özal son ana kadar, kendini aday gösterecek; şimşekleri üstüne çekecek, böylece asıl cumhurbaşkanı adayını yıpranmaktan koruyacaktır. Bu görev verilmiş sanki kendisine. 19 Ekim'de aday olmadığını açıklayacaktır." (D., 28 Temmuz 1989, Diriliş). Karakoç'un "görev verilmiş" diyerek Özal'ı hâlâ 12 Eylül cuntasının veya askerî bürokrasinin güdümünde hareket ettiği şeklinde yorumladığı düşünülebilir. Fakat iki ay sonra bu ilk öngörüsünden

vazgeçtiği, yeni öngörüsünün Özal'ın kendi adaylığını inşa etmeye yönelik olduğu yolundadır. Karakoç, bir askerî darbeye zemin hazırlayacak şartları getirdiği takdirde Özal'ın cumhurbaşkanı adayı olmaması gerektiğini de aynı yazısında belirtmiştir (D., 29 Eylül 1989, Diriliş).

Mühendislik eğitimi ve dönemin yegâne teknik üniversitesinden mezun olmak, o nesil içerisinde Özal, Demirel gibi siyasetçilerin şahsiyetine özgüven kazandıran özelliklerdir. Ancak Karakoç, bu mühendis özgüveninin ekonomik kalkınmaya paralel bir sosyal, kültürel ve hukukî gelişmeyi önemsemeyecek bir tavrı getirdiği kanaatinde (Karakoç, 3 Ekim 1988, Diriliş). Karakoç, Özal'ı basın karşısında çekingen bir tavır içerisinde görmektedir. Özal'ın "besleme basın" suçlamalarından sakınmak üzere hareket ederken Menderes ve Demirel'in hatalarına düşmüş olduğu kanaatinde (Karakoç'a göre kendisinden önceki liderlerin iktidardan düşmelerinde basın karşısındaki çekingen tavırları etkili olmuştur. Basın konusunda köklü, yapısal problemler görülmektedir. Müesses nizamın temsilcisi basının "düşünce tekeli"ni kırmak için KİT'ler yoluyla veya PTT aracılığıyla dağıtım için yeni imkânlar oluşturulmalı ve farklı fikrî akımlar gazetelerini büyütebilmelidir (Diriliş, 10 Ekim 1988, Diriliş; Diriliş, 3 Nisan 1989, Diriliş). Karakoç, basın meselesini düşünürlerin, aydınların rolüyle birleştirerek eleştirisini derinleştirir. Bilhassa 1950'den sonra muhabirlikten gelme gazeteciler düşünür, aydın rolüne soyunmuşlardır. DP, AP ve ANAP'ta aydınlara yönelim üstünkörü olmuş, parti liderinin yüceltilip tekleştirilmesiyle düşünürlerin yeri parti liderlerince işgal edilmiştir. Karakoç'a göre günü kurtarma derdiyle acele hareket eden sağ siyaset, sol karşısında kültürel iktidar oluşturabilecek bir yapı kuramamış ve aydınların yerine gazeteci, reklâmcı ve pazarlamacı tipini ikame etmiştir (Karakoç, 2010: 161-164; Karakoç, 7 Nisan 1989, Diriliş).

Karakoç, Turgut Özal'ın hatalı tavırları arasında en çok, onun rakiplerini küçümseyen bir çeşit tekebbür içinde olduğunu vurgulamıştır. Başbakanlıkta geçirdiği ilk beş yılı değerlendirirken Özal'ın siyasî rakiplerini küçümsediği veya küçümser görüldüğü (Karakoç, 10 Ekim 1988, Diriliş) yorumunda bulunmuş, daha sonra 1989 mahallî seçimlerinin muhasebesi için Özal'ın kendi milletvekillerini dahi dinlemediğini, dinler görüldüğünü söyleyerek tekebbür vurgusunu pekiştirmiştir (Diriliş, 5 Mayıs 1989, Diriliş). Bundan başka Özal'ı 27 Mayıs ihtilalini yarım, geçiştiren, yetersiz açıklamalarla değerlendirdiği (D., 23 Ocak 1989, Diriliş), 1989'daki mahallî seçimlerden sonra da köklü bir yenilenmeyle erken seçime gitmek yerine

bakanlar kurulunda değişiklik yapmakla yetindiği (Diriliş, 7 Nisan 1989, Diriliş) için tenkit etmiştir. 26 Mart 1989 mahallî seçimlerini ele aldığı yazısında Karakoç, bu seçimlerde üçüncü parti konumuna düşen ANAP'ı ve Özal'ı değerlendirmektedir. Karakoç'a göre basın, Özal'ı aldatmıştır. Ayrıca Özal, partiden ayrı olarak öne çıkarılmış, başarılar tamamen Özal'a aitmiş gibi gösterilmiş, Özal da buna itiraz etmeyip bilakis kendisini olağanüstü biri gibi takdim etmekten geri durmamıştır. Karakoç'a göre Özal'ın liderlik hatalarından biri de taktik hatası olarak ana muhalefet diye kendisine Milliyetçi Demokrasi Partisi'ni (MDP) ve Doğru Yol Partisi'ni (DYP) seçmeyip solu, yani Sosyaldemokrat Halkçı Parti'yi (SHP) seçmekle istemeden, bilmeden solun yeniden örgütlenmesine ve güçlenmesine sebep olmasıdır. Aynı yerde Karakoç, Özal'ın üç büyük şehirde mevcut belediye başkanlarını yeni dönemde de aday göstermesini, ailesinin hareketlerini sınırlamayıp nepotist davranmasını, halkı “ben gidersem mahvolursun” diye tehdit etmesini ve Anadolu'yu gezip halkın ayağına gitmemesini liderlik hataları olarak ifade etmektedir (Diriliş, 3 Nisan 1989, Diriliş).

Sonuç

Sezai Karakoç, Türk şiirinde ve fikir hayatında özgün bir yere sahiptir. Çocukluk ve ilköğretim çağı, tek parti döneminin ve İkinci Dünya Savaşı'nın gölgesi altında geçmiştir. Bu yıllarda fikrî ve siyasî tercihleri şekillenmiş, henüz bir lise öğrencisiyken Büyük Doğu Cemiyeti'ne üye olmuştur. Meşrutiyet'ten 27 Mayıs İhtilali'ne uzanan yıllarda gelişen fikrî ortam, kabaca idealist – materyalist ayırım üzerinden okunduğunda Karakoç'un idealist çizgideki fikir akımlarına yakınlık duyduğu anlaşılmaktadır. Karakoç'un fikir dünyasını şekillendirdiği yıllarda hâkim olan materyalist, Batıcı fikirleri ve siyaseti reddettiği açıktır. İdealist çizgi içerisinde de şahsiyetini geliştiren ve tebarüz ettiren yönü M. Akif Ersoy ve bilhassa N. Fazıl Kısakürek tayin etmiştir. Doğu-Batı ayırımını Karakoç'ta da görmek mümkünken o, idealist çizgide yer alan Peyami Safa'nın teklif ettiği Doğu-Batı Sentezi gibi yaklaşımları benimsemez. Karakoç, Doğu-Batı ayırımında Doğu'yu İslam ile, giderek de İslam Medeniyeti ile özdeşleştirir. Batı, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım ve ümitsizlikle kendi medeniyetini sorgularken, Sezai Karakoç bağımsızlığına kavuşan ahalisi Müslüman ülkeler adına bir “Diriliş”, İslam Medeniyeti kavramı ekseninde tarihî ve siyasî bir konumlanış tasavvur eder.

Sezai Karakoç, 1950'lerden itibaren matbuat hayatında yer almış ve siyasî hayatın yakın bir şahidi olmuştur. 1960'lardan itibaren geliştirdiği Diriliş

fikri perspektifinden şahitliğini eserlerine yansıtmıştır. Karakoç'un Büyük Doğu'dan kimi yönleriyle ayrılarak geliştirdiği Diriliş hareketi sadece fikir ve matbuat hayatının bir parçası olmakla kalmamış, "Diriliş Partisi" ve "Yüce Diriliş Partisi" adlarıyla siyasî hayata da dâhil olmuştur. 1950'lerin başında Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenciliğinden itibaren edebiyat, siyaset ve bürokrasi dünyasında etkinliği olmuş kişileri yakından tanımış, kendi fikri zaviyesinden bunlar hakkındaki değerlendirmelerini de eserlerine yansıtmıştır. Karakoç'un eserleri, bir yönüyle, yakın tarihimizin fikrî ve siyasî meselelerinin bir panoraması niteliğindedir. İdealist çizgideki birçok aydında görüldüğü gibi tarihin yönünü belirlemede insan, şahsiyeti itibarıyla, birtakım maddî yasalara bağımlı olguların ve eşyanın üstünde öneme sahiptir. Karakoç da siyaset, sanat ve fikir sahasında temayüz etmiş aydınların portrelerine bu anlamda büyük önem vermektedir. Eserlerine dağılmış vaziyette birçok aydın hakkındaki değerlendirmeleri görülür. Bunlar içerisinde siyaset adamlarından Adnan Menderes ve Turgut Özal, hacim itibarıyla önemli bir yer tutmuştur.

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok partili siyasi hayata geçilmiştir. Köyden şehre göçün arttığı, sanayileşmenin ve şehirleşmenin hızlandığı bir sosyal yapı gözlenmiştir. Bunun neticesinde taşradan merkeze yönelen siyasî talepler, çok partili hayatın yeni partilerini etkili bir konuma getirmiştir. Bunlar içerisinde Adnan Menderes ve Turgut Özal kesintisiz, uzun siyasî hayatlarıyla belirgin bir etkinlik göstermişlerdir. Dolayısıyla Karakoç'un eserlerinde Menderes'in ve Özal'ın çok yer tutması doğal sayılabilir. Bununla beraber, Karakoç'un materyalist, Batıcı aydınlar çizgisinden ayrılmış, onların hilafına tavırlar sergilemiş portrelerinden ötürü bu iki isme daha ilgili davrandığı anlaşılmaktadır.

Adnan Menderes, uzun yıllar CHP milletvekilliğinden sonra, bir hazırlık ve planlama ile değil, aniden kendisini DP'nin genel başkanı ve başbakanı olarak bulmuştur. Liderlik portresi, olayların sevgiyle gelişmiş, tek parti döneminde biriken CHP muhalefetine sözcülüğünü üstlenmek Menderes'in liderlik motiflerinin ana unsurlarından birisi olmuştur. Ayrıca Menderes, 2. Meşrutiyet yıllarından itibaren Türk siyasetine hâkim olan, 1880'lerde doğmuş asker – komitacı neslin iki temsilcisi İsmet İnönü ve Celal Bayar karşısında yeni neslin temsilci olarak da yükselmiştir. Karakoç'un okumasında Menderes, iç siyasette büsbütün CHP'nin çekim merkezi olduğundan kopamadığı için mütereddit, kararsız, dirençsiz liderlik özellikleri de sergilemektedir. Menderes, halkın kendi mukaddesatları ekseninde siyasi ve sosyal

taleplerine cevap vermek isterken hem DP içerisinde hem de muhalefetteki CHP içerisinde kendisine tepkiler, engellemeler olmuştur. Menderes, halkın sevgisini kazanan, köylünün ve yeni gelişen taşra sosyolojisinin lideri görünümünde bir portre çizerken aydınların, gençlerin, şehirlinin temsiliyetini elde edememiştir. Bundan ötürü de kendisinden sonraki siyasetçileri etkileyen iktisadi kalkınmacılık çığırını başlatsa da kültür, hukuk ve toplumda aynı seviyede atılımlar görülmez. Dış politikada ise Karakoç, Menderes'in halkın talepleriyle liderlik profilini şekillendirmiş bir siyasetçi olarak Bağdat Paketi'ne onun gerçekliğini aşacak şekilde Müslümanların istikbalde kuracakları siyasî ve ekonomik birlikler için nüve teşkil edecek bir potansiyel anlamı yüklemektedir. Bunun imkânını da Menderes'in halk tarafından yönlendirilecek liderlik profiliyle mukayyet kabul eden bir yorumlamaya gitmiştir. Son tahlilde Menderes, Karakoç'un hafızasında iç ve dış siyasette bilfiil yaptıklarıyla değil, halkın sevgisini kazanmış ve liderlik istikametini halka ayarlamış olmasından ötürü bilkuvve imkânlarıyla yer eder. Karakoç, Menderes portresinin hususî yönlerini hamiyetperver, nâzik, fedakâr şeklinde kaydeder.

1983 yılındaki başbakanlığından 1993'de cumhurbaşkanı makamındayken vefatına kadar siyaset ve devlet hayatında önemli bir yere sahip olan Turgut Özal hakkında Karakoç, on üç yazılı bir seri kaleme almıştır. Karakoç, Özal'ın portresini çıkarırken Karakoç memur olmak, siyaset adamı olmak ve dâvâ adamı olmak durumlarından hareketle tahlilini kurmaktadır. Karakoç'un verdiği genel çizgiler içerisinde Özal, halkın içinden çıkmış bir memur çocuğu olarak teknik üniversiteli bir mühendis özgüveniyle ve bürokrat özgüveniyle siyasete yönelmiştir. Karakoç, Özal'ın büsbütün uzak değilse de onun halk adamı veya dâvâ adamı diye nitelenmesini mümkün görmemiştir. Karakoç'un Turgut Özal'a karşı tavrı müspettir. Menderes'e gösterdiği derecede bir teveccühle yaklaşmasa da Özal'a yaklaşımı olumlu, hatta kimi yazılarında Özal lehine siyasî tavsiye ve ikaz üslubunu tercih edecek seviyede görülmektedir. Ancak birçok konuda da Özal'ın liderlik hatalarını vurgular. Karakoç'a göre Özal, Menderes ile Demirel'in kalkınmacı ekonomi siyasetini takip eden kimi yönleriyle daha başarılı bir yönetim sergilemiş olsa da halefleri gibi o da kültür, hukuk ve toplum sahaslarında köklü adımlar atamamıştır. Tek parti devrindeki CHP mirasının ve solun Türkiye'de 12 Eylül'den sonra tekrar kök tutmasına sebep olacak bir iç siyaset stratejisi geliştirmekle hata ettiğini düşündüğü Özal'ın Batıcı aydınların tekeli ni kıracak adımları matbuatta ve kültür hayatında atamadığına işaret eder. Ayrıca Özal, Karakoç'un kaleminde nepotist davranmak, üstten tavırlarla

istişareye önem vermemek ve kendi liderliğini mutlaklaştırmak gibi hatalarla aksettirilmektedir.

Son tahlilde Sezai Karakoç, Menderes ve Özal'ın halk unsuruna yöneldiği ölçüde halkın sosyal ve manevî değerlerini siyasette somutlaştırdığını ancak müesses nizâmın paradigması içerisinde hareket etmelerinden ötürü de ideal anlamda halkın lideri portresi çizemedikleri görüşündedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, H., (2013). *Cemil Meriç ile Sohbetler*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları
- Bulut, A. (2013). *Rasim Özdenören Hakkında Bir Monografi Çalışması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, SBE. Ankara.
- Çelik, M. E. (2020). *Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası (1945-1965)*, Ankara: Değişim Yayınları
- D., "Kırmızıya 'Geç!', Yeşile 'Dur!' - II", 5 Aralık 1988
- D., "Asıl Konu Yerine...", *Diriliş*, 23 Ocak 1989
- D., "Önce Silüet, Sonra Portre" *Diriliş*. 28 Temmuz 1989
- D., "Garb Cephesinde" *Diriliş*. 29 Eylül 1989
- D., "Siyasi Kaosa Doğru", *Diriliş*. 27 Mart 1991
- D., "İslâm ve Batı Dünyaları Her Zaman Olduğu Gibi ve Belki Daha Fazla Karşı Karşıya, Devreye Afrika da Giriyor", *Diriliş*. 20 Ağustos 1991a
- D., "Taraflı Bir Program ve Hatırlattıklar", *Diriliş*. 20 Ağustos 1991b
- Diriliş. "Ucuz Atlatılmayan Tehlike", *Diriliş*, 3 Ekim 1988
- Diriliş. "Neticeler". *Diriliş*. 10 Ekim 1988
- Diriliş, "Seçenekler". *Diriliş*. 5 Mayıs 1989
- Diriliş, "Belirsizlik V". *Diriliş*. 16 Haziran 1989
- Doğan, D. M., "Millilikten Yerliliğe, Mahallilikten Yerelliğe: Yakın Dönemde Düşünce, Edebiyat ve Sanat Kavram Dünyalarının Teşekkülü". Türk Düşüncesinde Yerlilik ve Millilik Sempozyumu, Çanakkale, 12-14 Nisan 2018
- Erol, M., "Yerlilik için Kavramsal ve Anlamsal Çerçeve". *Hece Dergisi*. Haziran 2010
- Erol, M., "Geleneğin Diriliş'i: Bir Fikir Adamı Olarak Sezai Karakoç". TYB Akademi Dergisi. Yıl:3 Sayı:7. Ocak 2013
- Erol, M., "Yerliliğin Anlam ve Kavram Macerası/Zamanda Kesintisizlik, Mekânda Devamlılık". Türk Düşüncesinde Yerlilik ve Millilik Sempozyumu, 12-13 Nisan 2018, Çanakkale
- Ertürk, Ö. (2022). *Sezai Karakoç'un Kutlu Millet İdeali*. İstanbul: Mostar Yayınları
- Gencer, B. "Bedri Gencer: Sünnet ile Kültür Arasında Müslümanlar", *İtibar*, Mart 2016
- Kaplan, Tuba., "Bedri Gencer ile Söyleşi: Sünnet ile Kültür Arasında Müslümanlar", *İtibar Dergisi*, Yıl: 6 Sayı: 54 Mart 2016

- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - I". *Diriliş*. 25 Temmuz 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - II". *Diriliş*. 1 Ağustos 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - III". *Diriliş*. 8 Ağustos 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - IV". *Diriliş*. 15 Ağustos 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - V". *Diriliş*. 22 Ağustos 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - VI". *Diriliş*. 29 Ağustos 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - VII". *Diriliş*. 5 Eylül 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - VIII". *Diriliş*. 12 Eylül 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - IX". *Diriliş*. 19 Eylül 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - X". *Diriliş*. 26 Eylül 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - XI". *Diriliş*. 3 Ekim 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - XII". *Diriliş*. 10 Ekim 1988
- Karakoç, S. "Siyasî Bir Portre: Turgut Özal - XIII". *Diriliş*. 17 Ekim 1988
- Karakoç, S. "Hatıralar XXXII". *Diriliş*. 27 Şubat 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XXXIV". *Diriliş*. 13 Mart 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XXXV GAZİANTEP". *Diriliş*. 20 Mart 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XXXVI GAZİANTEP". *Diriliş*. 27 Mart 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XXXIX GAZİANTEP". *Diriliş*. 14 Nisan 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XLIV ANKARA". *Diriliş*. 19 Mayıs 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XLVI ANKARA". *Diriliş*. 2 Haziran 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar XLIX ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 23 Haziran 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar L ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 30 Haziran 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LII ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 14 Temmuz 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LVI – ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 11 Ağustos 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LVIII ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 25 Ağustos 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LIX ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 1 Eylül 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LXV". *Diriliş*. 13 Ekim 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LXVI". *Diriliş*. 20 Ekim 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXI – ANKARA – S.B.F. YILLARI". *Diriliş*. 24 Kasım 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXIV İSTANBUL". *Diriliş*. 15 Aralık 1989
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXXI İSTANBUL". *Diriliş*. 2 Şubat 1990
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXXII İSTANBUL". *Diriliş*. 9 Şubat 1990
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXXIV İSTANBUL". *Diriliş*. 23 Şubat 1990
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXXV ANKARA-VAN". *Diriliş*. 2 Mart 1990
- Karakoç, S. "Hatıralar LXXXVI ANKARA – YEDEKSUBAY OKULU". *Diriliş*. 9 Mart 1990
- Karakoç, S. "Karizma". *Diriliş*, 6 Nisan 1990
- Karakoç, S. "Hatıralar XC AĞRI - (KARAKÖSE)-YEDEKSUBAY KITA HİZMETİ". *Diriliş*. 13 Nisan 1990

Karakoç, S. "Hatıralar CVII". *Diriliş*. 31 Ekim 1990 – 18 Ocak 1991

Karakoç, Sezai. "Hatıralar CXI". *Diriliş* 20 Ağustos 1991

Karakoç, S. (2010). *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı - I*. İstanbul: Diriliş Yayınları

Karakoç, S. (2011). *Sütun (Günlük Yazılar II)*. İstanbul: Diriliş Yayınları

Küçükürtül, M.R. (2021). 1952 Malatya Suikastının Türk Siyasî Hayatına Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kirenci, Mustafa. (2021). *Sabah Yıldızı (Sezai Karakoç ve Diriliş'e Dair)*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları

Yasinoğlu, M. "Mezanna Kavuşanlar ve Çağıştırdıkları", *Diriliş*. 7 Eylül 1990